

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ประมวลเอกสารในการวิจัยและนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2 ตอน ตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

- 1.1. ความหมายและความสำคัญของสถานภาพ (Status) และบทบาทหน้าที่ (Role)
- 1.2. การวัดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู
- 1.3. ความหมายและความสำคัญของการมัธยมศึกษา
- 1.4. ภูมิหลังของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542
- 1.5. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542
- 1.6. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542
- 1.7. บทบาทหน้าที่ของครูโดยทั่วไป และบทบาทหน้าที่ของครู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและความสำคัญของสถานภาพและบทบาทหน้าที่

สถานภาพ (Status)

สถานภาพ หมายถึงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งสมาชิกอาจได้รับมาอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ สถานภาพที่เป็นทางการมักเป็นสถานภาพที่ได้รับจากการแต่งตั้งของผู้มีอำนาจในองค์กร ส่วนสถานภาพที่ไม่เป็นทางการ มักเป็นสถานภาพที่ได้รับจากกลุ่มเพื่อน (อารี เพชรผุด, 2530 : 69)

สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งที่เป็นนามธรรม และกำหนดขึ้นจากระบบและโครงสร้างทางสังคม หรือเป็นชื่อของตำแหน่งซึ่งสังคมกำหนดขึ้น เพื่อจำแนกหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งให้แตกต่างกัน (กมลรัตน์ ทด้าสุวรรณ, 2527 : 49)

โดยสรุป สถานภาพ หมายถึงตำแหน่งหรือฐานะทางสังคมของแต่ละบุคคลซึ่งอาจได้มาอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ และเป็นตัวป่งชี้ให้บุคคลที่ดำรงตำแหน่งทราบว่า เขาควรมีสิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบและบทบาทอย่างไรบ้าง สถานภาพเป็นตัวกำหนด สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ ของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้นๆ

บทบาทและหน้าที่ (Role and Function)

บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ และหน้าที่ หมายถึง กิจที่ควรทำ กิจที่ต้องทำ (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 292, 555)

อำนาจ อุเทศ (2527 : 12) ให้ความหมายว่า บทบาท เป็นงานหรือภารกิจหรือหน้าที่ที่กำหนดไว้ และคาดหวังว่าจะปฏิบัติตามตำแหน่งที่แต่ละบุคคลได้รับ ภายในขอบเขตการยอมรับของสังคม หรือหน่วยงาน หรือระบบสายงานที่รับผิดชอบ

พรพิทยา แก้วสามสี (2529 : 7) ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทเป็นการกระทำหรือแสดงออกของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบหรือได้รับมอบหมายเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

วิญญู สาร (2523 : 259) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ เป็นสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ได้รับการคาดหวังให้เขาทำบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นครองอยู่ บทบาทหน้าที่ จึงหมายรวมถึง หน้าที่ หรือ เงื่อนไขที่ต้องกระทำรวมทั้งบรรดาสິงต่างๆที่ได้มาพร้อมตำแหน่ง สิทธิ หน้าที่ ประจำตำแหน่งแต่ละตำแหน่ง ซึ่งเกี่ยวพันถึงสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งอื่นที่เกี่ยวข้องกันภายในระบบสังคมเดียวกัน

เนื่องจากบทบาทและหน้าที่มีความสัมพันธ์กัน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ไม่ได้ระบุบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารและครูแยกกัน การวิจัยนี้จึงใช้คำว่าบทบาทและหน้าที่ควบคู่กันไปว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและครู เพื่อป้องกันความสับสนระหว่างบทบาทและหน้าที่

นอกจากสถานภาพจะเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูแล้ว สถานภาพยังเป็นตัวกำหนดความรู้สึกนึกคิดและเจตคติของบุคคลด้วย กล่าวคือ เมื่อบุคคลเปลี่ยนสถานภาพไปจากเดิม การเรียนรู้ในบทบาทหน้าที่ใหม่ย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติไปจากเดิม ดังเช่น โลเบอ์แมน (Lieberman, 1965. อ้างถึงใน ฤกษ์ชัย คุณูปการ, 2539 : 27) ทดลองพบว่า บทบาทและตำแหน่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติของคนงานก่อนนโยบายการบริหารของบริษัทแห่งหนึ่ง โดยผู้วิจัยแบ่งคนงานออก

เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มคนงานที่ได้เลื่อนขั้นเป็นหัวหน้า 2) กลุ่มคนงานที่มีตำแหน่งในสหภาพคนงาน 3) กลุ่มคนงานที่อยู่ในตำแหน่งเดิม หลังจากเปลี่ยนแปลงตำแหน่งคนงานผ่านไปหนึ่งปี ผู้วิจัยกลับไปสำรวจเจตคติของคนงานชุดเดิมอีกครั้งหนึ่ง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มคนงานที่ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นหัวหน้างาน มีเจตคติที่ดีต่อนโยบายในการบริหารของบริษัทมากขึ้น และพึงพอใจระบบการให้ผลตอบแทนของบริษัทมากกว่ากลุ่มคนงานอีกสองกลุ่ม และกลุ่มคนงานที่มีตำแหน่งในสหภาพคนงานมีเจตคติที่ดีต่อพนักงานของสหภาพมากขึ้นและพึงพอใจระบบอาวุโสมากกว่าระบบความรู้ความสามารถ สรุปได้ว่า เจตคติของแต่ละบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปตามบทบาทและสถานภาพหรือตำแหน่งของตนเอง

การวิจัยในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ซึ่งมีสถานภาพและบทบาทหน้าที่ต่างกันว่าจะมีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและครู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แตกต่างกันหรือไม่

2. การวัดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู

การศึกษาเรื่อง บทบาทหน้าที่ มีการสร้างเครื่องมือวัดบทบาทหน้าที่หลายรูปแบบ เช่น บัญชา อิงสกุล (2537 : 44) วิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมการวิจัยในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นวัดพฤติกรรมแบบลิเคอร์ท (Likert Scaling) และกำหนดมาตราส่วนประเมินค่าเป็นตัวเลข (Numerical Rating Scale) 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง ปฏิบัติมากที่สุด 4 หมายถึง ปฏิบัติมาก 3 หมายถึง ปฏิบัติปานกลาง 2 หมายถึง ปฏิบัติน้อย และ 1 หมายถึง ปฏิบัติน้อยที่สุด เช่นเดียวกับ ณรงค์ ดำรงสันติธรรม (2538 : 52) วิจัยเรื่อง การศึกษามหาวิทยาลัยของสมาคมผู้ปกครองและครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงของสมาคมผู้ปกครองและครู และบทบาทที่คาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน โดยใช้แบบสอบถามแบบลิเคอร์ท และกำหนดมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง ปฏิบัติมากที่สุด 4 หมายถึง ปฏิบัติมาก 3 หมายถึง ปฏิบัติปานกลาง 2 หมายถึง ปฏิบัติน้อย และ 1 หมายถึง ปฏิบัติน้อยที่สุด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกสร้างเครื่องมือวัดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและครู เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแบบลิเคอร์ท โดยกำหนดมาตราส่วนประเมินค่า 6 ระดับ ซึ่งปรับปรุงโดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, อ้างถึงใน ฤกษ์ชัย คุณูปการ, 2539 : 40) ดังนี้คือ 6 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมากที่สุด 5 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมาก 4 หมายถึง เห็นด้วยในระดับค่อนข้างมาก 3 หมายถึง เห็นด้วยในระดับค่อนข้างน้อย 2 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อย และ 1 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด คำถามเป็นประโยคบอกเล่า ตามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ซึ่งวิเคราะห์จากพระราชบัญญัติ

การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จำนวน 6 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมเป็น 30 ข้อ และคำถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครู ซึ่งวิเคราะห์จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จำนวน 3 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมเป็น 15 ข้อ รวมคำถามทั้งสิ้น 45 ข้อ

3. ความหมายและความสำคัญของการมัธยมศึกษา

ความหมายของการมัธยมศึกษา

กูด (Good, 1973 : 322) ให้ความหมายไว้ว่า การมัธยมศึกษา คือ การศึกษาที่วางแผนไว้สำหรับเยาวชนอายุ 12 – 17 ปี โดยมุ่งให้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นไปของชีวิตที่แท้จริง และเป็นการพัฒนาทัศนคติในการคิดค้นให้เป็นนิสัยและพัฒนาสาระอันเกี่ยวกับสังคม ร่างกายและสติปัญญา

ระวีวรรณ ฐมชัย (2536 : 67) ให้ความหมายว่า การมัธยมศึกษา เป็นการศึกษา ระดับกลาง ระหว่างประถมศึกษากับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่อาศัยระดับประถมศึกษาเป็นพื้นฐาน โดยมุ่งหมายจะสำรวจและส่งเสริมความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติของเยาวชน เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอต่อการประกอบอาชีพหรือให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น เป็นการศึกษาที่คำนึงถึงเอกัตถภาพ แบ่งเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

สรุปได้ว่า การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาที่จัดให้สำหรับเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12 – 17 ปี ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับกลาง ระหว่างประถมศึกษากับอุดมศึกษา เพื่อให้เยาวชนมีความรู้และทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมหรือเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น

จุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษา

แมคเคลียร์ และเฮนเคลย์ (McCleary and Hencley, 1970 : 5) ให้ความเห็นว่าการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ 1) เพื่อพัฒนาสติปัญญา อุปนิสัยและบุคลิกภาพ 2) เพื่อให้ความรู้ที่สำคัญและความคิดเห็นที่มาจากวัฒนธรรมของตนเองและวัฒนธรรมของชาติอื่น 3) เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมและการเมืองและมีอุดมคติยึดมั่นในประชาธิปไตย 4) เพื่อเตรียมตัวสำหรับการประกอบอาชีพ 5) เพื่อให้สามารถปรับปรุงตนเอง โดยเฉพาะการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 12) ระบุว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจุดมุ่งหมายที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา คุณธรรม ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบ ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมี ความสามารถในการประกอบกิจการงานและอาชีพตามควรแก่วัย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจุดมุ่งหมายที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อให้เพียงพอต่อการประกอบกิจการงานและอาชีพที่ตนถนัด ทั้งอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการ ประกอบกิจการงานและอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการมัธยมศึกษาชั้นนั้น เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถให้สอดคล้องต่อความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนเป็น คนดีมีคุณธรรม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้และสามารถมีส่วนร่วมใน การปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่สังคมคาดหวังให้ทำหน้าที่สำคัญ ๖ ประการ (รุ่งทิวา จักรกร, 2526 : 4 - 6) ดังนี้

1. หน้าที่ในการให้การศึกษารวม (General Education) เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ให้เพียงพอแก่การที่จะเป็นพลเมืองดีในสังคมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุข
2. หน้าที่ในการให้ความรู้ด้านวิชาชีพ (Career Education) เพื่อให้มีความรู้ พื้นฐานทางวิชาชีพพอที่จะออกไปประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมได้
3. หน้าที่ในการให้การแนะแนว (Guidance Function) ช่วยให้นักเรียนสามารถ แก้ปัญหา ตัดสินใจเลือกสรรอย่างฉลาด ถูกต้อง เหมาะสม ตามสถานการณ์ ทั้งในด้านการ เรียนและด้านการวางแผนชีวิตในอนาคต
4. หน้าที่ในการให้นักเรียนมีโอกาสสำรวจตัวเอง (Exploration Function) ใน ด้านความถนัด ความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของตนเอง
5. ช่วยส่งเสริมประสบการณ์การพัฒนาทุกด้าน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่ จะต้องจัดแผนการเรียนให้กว้างขวางทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร เพื่อสนองความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน

โฮล์ม (Holmes, 1989 : 3-30) ได้สรุปงานวิจัยของนักการศึกษาต่างๆในสหรัฐ อเมริกาเกี่ยวกับหน้าที่หลักของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. หน้าที่พัฒนาชาวมีปัญญา อุปนิสัย และบุคลิกภาพของนักเรียน
2. หน้าที่ให้ความรู้ที่สำคัญและความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศตนเอง และของประเทศอื่นพร้อม ๆ กันไป
3. หน้าที่หาคู บำรุง ธารง รักษา ยึดมั่นและจงรักภักดีต่อระบบการเมืองและระบบสังคมแบบประชาธิปไตยของประเทศไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ
4. หน้าที่ให้ความรู้และความชำนาญในการประกอบอาชีพตามความเหมาะสมกับบุคคลและสังคม
5. หน้าที่ส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน ทั้งสุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิต
6. หน้าที่ปรับปรุงคลังอำนาจส่วนบุคคลทุกชนิดที่จะให้ความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการเตรียมให้เยาวชนของชาติที่มีอายุในช่วง 12 - 17 ปี ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่า เหมาะสมต่อการพัฒนาประเทศทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเจริญวัยพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานของประเทศหรือเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อยกระดับการศึกษาและคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นอีกด้วย การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจึงจำเป็นต้องให้ความรู้และประสบการณ์ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนค่านิยมและเจตคติที่ดีต่อตนเอง ชุมชน สังคมและวิชาชีพ สร้างลักษณะนิสัยความรับผิดชอบ ชยัน อุตุน ชื่อสัตย์ในการปฏิบัติงาน และการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ประเทศที่เจริญแล้วจึงจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่เยาวชนถึง 12 ปี คือ ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

การมัธยมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542
 การมัธยมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ของกลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 3 - 17 ปี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 16,085,015 คน ในปี พ.ศ. 2541 จำแนกเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (12-14 ปี) จำนวน 3,364,000 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (15 - 17 ปี) จำนวน 3,440,128 คน (นโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี, 2541: 31) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงจำเป็นต้องมีทิศทางและแนวทางใหม่ทั้งทางด้านหลักสูตรและการบริหารจัดการการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543 : 74)

เนื่องจากการมัธยมศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี จึงมีความจำเป็นต้องปรับทิศทางการบริหารจัดการ การปฏิรูปหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เพื่อให้การมัธยมศึกษาเป็น

เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนระดับกลางให้เป็นผู้ที่มีความสามารถนำการพัฒนาทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมได้อย่างสมดุล สอดคล้องและเหมาะสมกับ ยุค “โลกาภิวัตน์”

จากการประมวลแนวคิดและรายงานผลแนวทางการพัฒนามัธยมศึกษา ในการ ประชุมสัมมนาทางวิชาการของสมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทย ประจำปี 2542 สรุปแนวทางของการมัธยมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ว่า

1. การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อปวงชนและการระดมสรรพกำลังทั้งหมดเพื่อ การศึกษา (Education for All and All for Education) การมัธยมศึกษาต้องเป็นการศึกษาเพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง โดยมุ่งส่งเสริมความเป็นครอบครัว ความเป็นชุมชน ความเป็นปึกแผ่น และเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์กับสังคมอย่างแน่นแฟ้น ปัญหาของสังคมคือปัญหา ของโรงเรียน ต้องนำไปศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์วิจัยพัฒนา และประสานประโยชน์อย่าง กลมกลืน การให้ทุกคนได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. การมัธยมศึกษาต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระตือรือร้น เพื่อให้เป็นคนเก่ง รู้จักวิเคราะห์และใฝ่รู้ตลอดเวลา สามารถตามเหตุการณ์ ข่าวสารทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างฉับไว สามารถเรียนรู้และ ปรับตัวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงได้

3. การมัธยมศึกษาต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้บุคคล เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความเชื่อและจิตสำนึก ต้องพัฒนาการเรียนรู้ให้เกิดจิตสำนึกและ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบ เสียสละต่อสังคมและส่วนรวมอย่างแท้จริง กล่าวคือ ผู้เรียนต้องสามารถคิดวิเคราะห์อย่างฉลาด และมีทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Critical Ability and Coping Skills) ครูผู้สอนต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องและ สนองความต้องการของผู้เรียน โดยเน้นการพัฒนาปัจจัย 3 ประการคือ เนื้อหาสาระ วิธีการเรียน และบรรยากาศการเรียนรู้

4. การมัธยมศึกษาต้องพัฒนาระบบสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษา (Media and Innovation) ให้สามารถใช้ประโยชน์จากระบบสื่อสารจากดาวเทียมและเครือข่ายคอมพิวเตอร์ มาใช้ในการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนและบุคลากรสามารถรับรู้เรื่องเดียวกันและสามารถแก้ปัญหาที่ เกิดขึ้นได้พร้อมกันคนทั้งโลก การเรียนรู้จากสื่อและนวัตกรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างกว้างขวางและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมี ความสุข

5. การมัธยมศึกษาต้องพัฒนาการวางแผนและการบริหารการศึกษา กล่าวคือ ต้องมีการวางแผนระยะสั้นและระยะยาวโดยเป็นระบบเครือข่ายที่มีความยืดหยุ่นได้ทั้งระดับ

ท้องถิ่นและระดับชาติ ด้านบริหารการศึกษา เน้นการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาสู่ครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่นให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สถานศึกษามีอิสระในการดำเนินงานทางวิชาการ มีบทบาทเป็นผู้ให้และผู้รับตลอดจนเป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าเพื่อประโยชน์ในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประเทศ

การมัธยมศึกษา จึงเป็นการศึกษาเพื่อปวงชนและเป็นการระดมสรรพกำลังทั้งมวลเพื่อการศึกษา ซึ่งจะต้องพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ กล่าวคือ เน้นการพัฒนาระบบประสานงานแหล่งความรู้และข้อมูลข่าวสาร การใช้ทรัพยากรและการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบ การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน รวมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัย และเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้เกิดการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และการกระจายความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความต้องการของบุคคลและชุมชน การมัธยมศึกษาเป็นการพัฒนาคุณธรรม ปัญญา และสมรรถภาพพื้นฐานของมนุษย์ในสาระของความรู้และทักษะสำหรับการประกอบอาชีพที่หลากหลายกับสภาพของบุคคล (สุพล วังสินธุ์ ก, 2542 : 2 - 7)

4. ภูมิหลังของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เกิดจากวิกฤติในสังคมไทยตามความคิดเห็นของนักวิชาการไทย 3 ประการคือ

4.1. วิกฤติทางการศึกษาไทย

การเตรียมคนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นภารกิจของการศึกษาโดยตรง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลก ทำให้มีความจำเป็นต้องยกระดับมาตรฐานและออกแบบการศึกษาใหม่ การจัดการศึกษาที่ดีต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี แต่การจัดการศึกษาของไทยไม่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล สังคม และประเทศ เป็นการจัดการศึกษาที่สับสน ล้มเหลว และล้าหลังตกอยู่ในภาวะวิกฤติอย่างยิ่ง การเรียนกลายเป็นความทุกข์เพราะเนื้อหาที่เรียนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ผู้เรียนต้องท่องจำตลอดเวลา เมื่อจบการศึกษา ผู้เรียนจึงไม่แสวงหาความรู้เพิ่มเติม (รุ่ง แก้วแดง, 2540 : 1-2) การเรียนโดยการท่องจำเพราะเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ทำให้ยากและเป็นทุกข์ ขาดคุณภาพแห่งการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และไม่สามารถพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น (ประเวศ วะสี, 2541 : 28) การเรียนการสอนทั้งหมดเป็นไปตามหลักสูตรส่วนกลางเป็นการแยกนักเรียนออกจากชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดความแปลกแยกนักเรียนคู่ถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับ ไม่มีความภาคภูมิใจ คนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชนเดิมไม่ได้ วัฒนธรรม ภูมิธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย (พระธรรมปิฎก, 2541 : 4) ระบบ

การศึกษาของไทยเป็นระบบที่ปรับตัวไม่ได้ ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง องค์กรที่ปรับตัวไม่ได้ จะเกิดความขัดแย้ง วิฤกฤติและล้มสลายไป การเรียนรู้เป็นธรรมชาติของชีวิต ช่วยให้ชีวิตปรับตัวและดำรงอยู่ได้ คน สังคมที่เรียนรู้ไม่พอ จะพบกับวิฤกฤติและสลายไป สังคมไทยวิฤกฤติ เพราะเรียนรู้ไม่พอ สังคมเรียนรู้ไม่พอเพราะระบบการศึกษาที่ปรับตัวไม่ได้ (ประเวศ วะสี, 2541 : 36) การศึกษาทำให้คนย้ายถิ่น เพราะมุ่งผลิตคนเพื่อเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าเมือง เกิดปัญหาชุมชนแออัดในที่สุด การศึกษาไม่มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การศึกษาเสมือนเป็นเครื่องมือผลิตคนเข้าสู่ระบบราชการและโรงงานอุตสาหกรรมผลิตคนเข้าสู่สังคมบริโภคนิยมมากกว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชน ความเสื่อมทางคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทางจิตใจ เพราะการบริโภคโดยขาดปัญญา ฟุ่มเฟือย (พระธรรมปิฎก, 2541 : 6) ครูเป็นหนี้สินมากกว่าร้อยละ 90 เพราะ เงินเดือนต่ำ เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ครูต้อยคุณภาพและจริยธรรมของครูหย่อนยาน (วิทยากร เชียงกุล, 2543 : 32)

จากวิฤกฤติดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานสูงในระดับสากล เพื่อให้สามารถเผชิญปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของสภาวะของโลกได้ ดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและร่วมรับผิดชอบพัฒนาชุมชน ประเทศชาติและสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 4) การจัดการศึกษาในอดีตเน้นที่การศึกษาในระบบโรงเรียนมากเกินไป การเรียนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม ล้าหลัง ทำให้เกิดความคับข้องใจและเป็นทุกข์ สภาวะวิฤกฤติเหล่านี้เป็นแรงกดดันที่ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาไทยต้องปรับตัว โดยเฉพาะวิฤกฤติเนื่องจากการปฏิวัติเทคโนโลยี ที่ทำให้การเรียนการสอน รูปแบบเดิมไม่เหมาะกับยุคสมัยต่อไป (รุ่ง แก้วแดง, 2540 :14 -20) เช่น แนวคิดของ บิลล์ เกตส์ (Bill Gates) กล่าวว่า การเรียนต้องสนองความต้องการเป็นรายบุคคลและสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ การจัดการศึกษาที่สอนเด็กจำนวนมาก (Mass Production Education) ไม่สามารถสนองความต้องการหรือความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ การใช้สื่อประสม (Multimedia) จากเครือข่ายคอมพิวเตอร์ จะสามารถสนองความต้องการหรือความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ โดยยังคงความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนอยู่ การใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) รายงานผลการเรียนให้กับผู้ปกครองทำให้เกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้น ความคิดของ บิลล์ เกตส์ เป็นการเปิดโลกทางการศึกษาโดยนำคอมพิวเตอร์สมัยใหม่และทางด่วนข้อมูลที่สามารเชื่อมโยงถึงกันได้ทั่วโลก มากระตุ้นการปฏิวัติระบบการเรียนการสอน

4.2 วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม

ในช่วง 3 ทศวรรษ (พ.ศ. 2474 – 2504) ที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ รายได้ต่อหัวของคนไทยเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 68,000 บาท ในปี พ.ศ. 2538 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 12) สัดส่วนคนยากจนของประเทศลดลง คนไทยมีรายได้สูงขึ้นการพัฒนาประเทศมุ่งไปสู่สังคมอุตสาหกรรม สังคมข่าวสารและการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่งคั่งในด้านรายได้ ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนไทยซึ่งหันมานิยมวัตถุ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ประเทศไทยต้องนำเข้าสินค้าต่างประเทศมากมาย ทำให้ขาดดุลการค้า เศรษฐกิจไทยเริ่มเข้าสู่วิกฤติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ค่าเงินบาทลดลง อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงจนติดลบในที่สุด เกิดภาวะเงินเฟ้อ ดอกเบี้ยสูง หนี้ต่างประเทศมาก ภาวะการว่างงานรุนแรง สถาบันทางการเงินล้มละลาย ธุรกิจล้มเลิกกิจการ ประชาชนมีหนี้สิน ขาดรายได้ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม กระทั่งต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยีกลายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีคือจุดอ่อนที่ทำให้เสียเปรียบทางเศรษฐกิจ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 3) ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้สังคมโลกเป็นสังคมข่าวสารและสังคมแห่งการเรียนรู้ จนเกิดโลกไร้พรมแดนและเชื่อกันว่าโลกจะพัฒนาไปสู่ทิศทางเดียวกันคือ ด้านการค้าจะมีตลาดเดียว (Single Market) ด้านวัฒนธรรม จะเข้าสู่สภาวะ หมู่บ้านเดียว (Single Village) คือ หมู่บ้านโลก ด้านการศึกษาจะเกิดมาตรฐานเดียว (Single Standard) ประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกของประชาคมโลก ย่อมเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงย่อมมีสิ่งที่มีค่าและสิ่งที่ไร้ค่าปะปนกัน สังคมไทยต้องรู้เท่าทัน และรู้จักเลือกสรรให้พอดีจึงจะสามารถเข้าสู่ภาวะวิวัฒนาการได้ การวิเคราะห์อย่างรู้เท่าทันต้องอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมของตนเอง เครื่องมือในการทำให้เกิดปัญญาที่รู้เท่าทัน ปัญญาแห่งการวิเคราะห์ สังเคราะห์และการเลือกสรร คือ การศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 4)

สภาวะวิกฤติเหล่านี้เป็นแรงกดดันที่ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาไทยต้องปรับตัว การเรียนการสอนรูปแบบเดิมไม่เหมาะกับยุคสมัยต่อไป (รุ่ง แก้วแดง, 2540 : 20) โลกยุค 2000 นั้นต้องการพลเมืองที่เข้มแข็งมาก การทำสงครามจะไม่มีกำแพงอีกต่อไป ทุกคนต้องยืนรบกันตัวต่อตัว เพราะฉะนั้น ประเทศของเราจะอยู่ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถและศักยภาพของคน ซึ่งการศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งที่จะทำให้คนเข้มแข็ง มีความสามารถ และศักยภาพ (รุ่ง แก้วแดง, 2542 : 57)

4.3 วิถีชีวิตทางการเมือง

ในอดีตที่ผ่านมาแม้ว่าประเทศไทยจะได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแต่มีสาเหตุปัจจัยอีกมากมายที่ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาในการใช้อำนาจรัฐของรัฐบาล ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น คนที่มีบทบาทที่ก่อให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจได้แก่นักการเมือง นักธุรกิจและเทคโนโลยี (Technocrats) ผู้มีการศึกษาสูง และใช้การศึกษาสูงมุ่งหาประโยชน์ให้แก่ตัวเองและพรรคพวก มุ่งแสวงหากำไรจากธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และตลาดหุ้น (วิทยากร เชียงกูล, 2540 : 12) รัฐมุ่งแก้ปัญหาคนรวยและผลึกภาระทั้งหมดให้กับคนจน ชาติไทยเคยเป็นเอกราชกลายเป็นชาติที่ไร้เอกราชและกลายเป็นเครื่องมือกลไกในการปกครองคนไทย ภายใต้อำนาจ IMF (International Monetary Fund) และทุนไร้พรมแดน (ยุค ศรีอาริยะ, 2541 : 51) ภาวะเหล่านี้เป็นเหตุให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพจนไม่สามารถแก้ไขปัญหาบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาปากท้องของประชาชนถูกละเลยจนเกิดสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและวิกฤติสังคมที่เบ็ดเสร็จทุกด้านทุกมิติทุกระดับของชีวิต ทั้งของชีวิตบุคคล ชีวิต ชุมชนและชีวิตประเทศเกี่ยวข้องโยงใยถึงกันหมด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 12)

จากมุมมองทางการเมือง ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง ทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง ภาวะที่ชนชั้นนำของประเทศปล่อยให้เกิดวิกฤติที่รุนแรงและเฉียบพลันและแก้ปัญหาด้วยกรอบความคิดแบบเก่าที่มองปัญหาว่าเกิดจากความผิดพลาดทางเทคนิคที่ IMF จะสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ มองการแก้ปัญหาว่า ทางแก้วิกฤติคือการทำให้ต่างชาติเชื่อมั่นว่าคนไทยสามารถใช้นี้ได้ โดยหวังการลงทุนและการปล่อยเงินกู้จากต่างประเทศ ซึ่งหมายความว่า คนไทยต้องเป็นหนี้และถูกรอบงำโดยต่างชาติมากยิ่งขึ้น การแก้วิกฤติภายใต้กรอบความคิดแบบเก่าสะท้อนให้เห็นว่า วิกฤติที่ชาติไทยกำลังเผชิญอยู่ไม่ใช่วิกฤติทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นวิกฤติทางการเมือง วิกฤติทางสังคมและวิกฤติทางภูมิปัญญา ซึ่งเป็นผลมาจากความล้มเหลวทางการศึกษาทั้งระบบ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาเสียใหม่ และเปลี่ยนแนวคิดทางการศึกษาเสียใหม่ว่า การศึกษาเป็นเรื่องของการเตรียมตัวและเรื่องของการเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาชีวิตและสังคมให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ นั่นคือ การศึกษาที่ดีต้องมุ่งเพื่อให้คนฉลาดมากขึ้นและมีจิตสำนึกทางสังคมมากขึ้น และต้องกระจายถึงทุกคนอย่างเสมอภาค (วิทยากร เชียงกูล, 2540 : 16 - 26)

ดังนั้นการแก้ปัญหาของสังคมไทยให้ได้ผลอย่างจริงจังและยั่งยืนจึงต้องกระทำหลายด้านไปพร้อมๆกัน โดยเริ่มที่การปฏิรูปการเมืองก่อน เพื่อให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งแก้ไขรัฐธรรมนูญและเน้นการคืนอำนาจแก่ประชาชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 254 : 12) รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ที่มาจากความทุกข์ร้อน ความฝัน ความคิดเห็นที่หลากหลาย ที่นำเสนอเพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือ ประชาชน

เป็นรัฐธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน เป็นรัฐธรรมนูญที่รัฐบาลสนับสนุนอย่างเต็มกำลัง สื่อมวลชนติดตามและถ่ายทอดความเป็นไปสู่อำนาจประชาชนอย่างต่อเนื่องจนแล้วเสร็จ (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540 : 95) และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 2)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตราที่ 81 ให้ความสำคัญต่อการศึกษา อันเป็นเครื่องมือทำให้เกิดปัญหาที่จะต่อสู้และดำรงอยู่ในสังคมในอนาคต โดยระบุเกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้ว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิด ความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ” นับได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนนี้เปิดโอกาสให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก ก่อนหน้านั้นประเทศไทยไม่มีกฎหมายหลักทางการศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติไม่มีฐานะเป็นพระราชบัญญัติ จึงถือได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับแรกและฉบับเดียวของโลกที่มีสารบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาก่อนข้างมากและเป็นพิเศษ (กัลยาณี ปฏิมาพรเทพ, 2541 : 30)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ดำเนินการจัดทำขึ้นด้วยความร่วมมือร่วมใจจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายการเมือง ฝ่ายราชการ ครู อาจารย์ บุคคลที่ เกี่ยวข้องประชาชนทั่วไป รวมทั้งองค์กรจากสถาบันศึกษาต่างๆ โดยมีการทำประชาพิจารณ์ นำข้อคิดเห็น ความต้องการจากประชาชนและจากผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก มาประกอบในการจัดทำ มีการศึกษาปัญหาและประมวลองค์ความรู้จากทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการระดมผู้รู้ นักปราชญ์ ทั่วแผ่นดินมาช่วยกันคิด ช่วยกันสร้างจินตนาการแห่งผลสำเร็จอันพึงประสงค์ของการศึกษาไทย และในที่สุดได้ข้อยุติในความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ รัฐสภาจึงออกมาเป็นกฎหมาย สามารถกล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นภูมิปัญญาไทยที่รังสรรค์การศึกษาให้แก่แผ่นดินไทย เป็นเครื่องมือสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อการปฏิรูปสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี

5. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

สืบเนื่องมาจาก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 กำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเป็นเข็มทิศชี้หน้าในการพัฒนาสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน จึงเกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ขึ้น ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลอย่างกว้างขวาง เพื่อกำหนดเนื้อหาสาระต่างๆ อันส่งผลกระทบต่อที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงการศึกษาของชาติเป็นอย่างมาก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้บรรจุมาตราต่างๆ เพื่อกำหนดเงื่อนไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ ซึ่งวิชัย ตันศิริ (2542 : 6) ได้สรุปเป็นสาระของ พระราชบัญญัติ ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

เป็นหมวดสำคัญ เพราะเป็นหลักการสำคัญของแนวปฏิรูปการศึกษา และกล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาว่า เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและตลอดชีวิตโดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในมิติต่างๆ ที่ถือว่าสำคัญทางการศึกษา ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม และให้สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

กล่าวถึงสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและกล่าวถึงสิทธิของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ

หมวดสิทธิเป็นการเปิดขอบฟ้าใหม่ ที่จะส่งเสริมให้บุคคล ชุมชน สถาบันทางสังคม สถาบันศาสนา องค์การเอกชน และสถานประกอบการ มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และได้รับการสนับสนุนจากรัฐในหลายวิธี เป็นการวางพื้นฐานการกระจายอำนาจการศึกษาสู่ชุมชน

หมวด 3 ระบบการศึกษา

กล่าวถึง ระบบการศึกษาใหม่ที่จัดไว้เพียง 2 ระดับ คือ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับหลังการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เรียกว่า ระดับอุดมศึกษา จำแนกรูปแบบ ในการจัดการศึกษาเป็น 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาในแต่ละระดับสามารถจัดการศึกษาได้ 3 รูปแบบ โดยให้มีการผสมผสานและการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบก็ได้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และขยายเป็น 12 ปี ตามที่กระทรวงศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะกำหนด

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษาที่ต้องถือว่า “ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด” กำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละระดับ กำหนดการจัดกระบวนการเรียนรู้ 6 ประการ หรือเท่าที่จะสามารถดำเนินการได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และลักษณะวิชา ให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ กล่าวถึงวิธีการประเมินผล และหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาระดับพื้นฐานที่ประสานสอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่นรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา

กล่าวถึง การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ โดยยึดหลักการจัดการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบาย มีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดบทบาทหน้าที่ใหม่ของกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างส่วนกลางกับเขตพื้นที่การศึกษาไว้ชัดเจน กระทรวงใหม่นี้รวมงานกระทรวงศึกษาธิการเดิม งานของทบวงมหาวิทยาลัย และงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และการให้มหาวิทยาลัยเป็นอิสระในการบริหารจัดการของรัฐ

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

กล่าวถึงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่มีทั้งระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก รวมทั้งการให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ และขั้นตอนการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา

หมวด 7 ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

กล่าวถึงระบบและกระบวนการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีกองทุนสำหรับการพัฒนา ให้มีองค์กรวิชาชีพครูเพื่อดูแลการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ มีองค์กรกลางบริหารบุคคล การกระจายอำนาจการบริหารและระบบเงินเดือนครูตลอดจนกองทุนส่งเสริมครูและคณาจารย์

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา

กล่าวถึงการจัดสรรงบประมาณแบบใหม่ให้สถานศึกษา และแนวทางการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาจัดการศึกษา ทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรทรัพย์สิน

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

กล่าวถึงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการศึกษา และระบบการพัฒนาและจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

บทเฉพาะกาล

กล่าวถึงการจัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษาและคณะกรรมการบริหารสำนักงานเพื่อทำงานเฉพาะกิจ 3 ปี มีหน้าที่เสนอรูปแบบ เสนอพระราชบัญญัติระเบียบบริหารกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พระราชบัญญัติการบริหารงานบุคคล (ของครู) และเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

โดยสรุป เป้าหมายหลักของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 คือ

1. มุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนชาวไทยทั้งหมด โดยกำหนดสิทธิของชาวไทยจะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี

2. มุ่งหมายที่จะปรับสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ทุก ๆ ส่วนในสังคมสามารถจัดการศึกษาได้

3. มุ่งหมายที่จะยกคุณภาพมาตรฐานการศึกษาไทย ปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา โดยกำหนดมาตรการหรือยุทธศาสตร์ของการดำเนินงานเป็นเงื่อนไขอย่างน้อย 5 ประการ ดังนี้

3.1. ปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา เพื่อให้เกิดเอกภาพของนโยบายและการกำกับ โดยกระจายอำนาจหน้าที่ในการให้บริการการศึกษาไปยังสถานศึกษาทุกระดับ เขตพื้นที่ของการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.2. จัดระบบประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ตามแนวคิดใหม่ ให้มีองค์กรอิสระเป็นผู้ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพมาตรฐาน

3.3. จัดระบบส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู และการพัฒนาครูตลอดชีวิตของการเป็นครู

3.4. จัดระบบการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.5. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และกำกับการศึกษาของรัฐ

รายละเอียดของหลักการและแนวทางเหล่านี้ ปรากฏในหมวดต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งหมด

9 หมวด 78 มาตรา

6. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มาจากการวิเคราะห์เนื้อหาตามมาตราต่างๆในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และเพิ่มเติมคำอธิบายตามแนวคิดของนักวิชาการ จากหนังสือและบทความต่างๆ 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น 2) ด้านการสนับสนุนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 3) ด้านการสนับสนุนการกระจายอำนาจ และประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อะไรและการปฏิบัติ 4) ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษา และ 6) ด้านการระดมทรัพยากรจากแหล่งชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา

1. ด้านการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวถึง มาตรา 27 ความว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

มาตรา 27 มีสาระสำคัญในเรื่องหลักสูตรแกนกลาง โดยให้ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยบริหารราชการส่วนกลางเป็นผู้จัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนหลักที่เป็นแกนกลางเพื่อให้การศึกษามีความหลากหลายและเป็นมาตรฐานมีความต่อเนื่องและสอดคล้องกันแต่ละระดับ โดยมีสาระหลัก 4 ประการ คือ 1) เพื่อความเป็นไทย 2) เพื่อความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ 3) เพื่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ 4) เพื่อการศึกษาต่อ

หลักสูตรแกนกลาง เป็นหลักสูตรที่คนไทยทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อดำรงความเป็นไทย การถ่ายทอดเนื้อหาที่อยู่บนความคิดและวัฒนธรรมของชาติโดยบูรณาการให้สอดคล้องกับโลกยุคไร้พรมแดนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องจัดให้สมดุลระหว่างองค์ความรู้ 2 ประเภทคือ

1) ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี คณิตศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทัดเทียมประเทศต่างๆได้ 2) เพื่อดำรงความเป็นไทย ควรมีหลักสูตรแกนกลางที่จำเป็นไว้ คือ วิชาภาษาไทย วิชาที่เกี่ยวกับชาติ ศิลปวัฒนธรรมและสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกนั้นให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนคือมีทั้งภูมิปัญญาสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่นในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (รุ่ง แก้วแดง, 2540 : 215 – 250)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ยังกล่าวถึง มาตรา 28 ความว่า หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆต้องมีลักษณะหลากหลายและเหมาะสมกับแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมกับวัยและศักยภาพ

มาตรา 28 มีสาระสำคัญในเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งหลักการจัดทำหลักสูตร ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา โดยกำหนดสาระดังนี้ 1) เป็นหลักสูตรเกี่ยวกับสภาพปัญหาใน

ชุมชนและสังคม 2) เป็นหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) เป็นหลักสูตรเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 92 – 93)

หลักสูตร คือ ประสพการณ์ทั้งหมดที่สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้นั้นเป็นเรื่องสำคัญ (วิรัตน์ บัวขาว, 2541 : 8) เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา ควรมีหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่น คือหลักสูตรที่เป็นรายวิชาเลือกเสรี หรือวิชาบังคับที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม ชุมชน รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงปัญหา ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และให้ผู้เรียนรักท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตน (กรมวิชาการ, 2539 : 35) ควรจัดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นที่หลากหลายของเนื้อหา เพื่อรองรับความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรม โดยตอบสนองต่อความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยให้บุคลากรในท้องถิ่นซึ่งได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่นซึ่งเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการเรียนรู้ หรือสืบทอดมรดกของหมู่บ้าน เช่น ช่างทอผ้า ช่างแกะสลัก รวมทั้งครู ผู้ปกครองนักเรียน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นพร้อมทั้งติดตามและประเมินผล (กองวิจัยทางการศึกษา, 2539 : 14 – 15, 2542 : 3)

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นเครื่องมือการจัดการศึกษาของชุมชน (กัลยานี ปฏิมาพรเทพ, 2541 : 29) การจัดการศึกษาในอดีตที่ผ่านมา เป็นภาระหน้าที่ของชุมชนในการให้การศึกษาแก่ลูกหลานและสมาชิกของชุมชนทั้งด้านวิชาการและอาชีพ โดยมีพ่อ แม่ คนเฒ่า คนแก่ และช่างฝีมือเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็ก การจัดการศึกษาในลักษณะนี้จึงมีรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับพื้นฐานหรือวิถีชีวิตของคนในชุมชน ความหลากหลายของการศึกษาในชุมชนได้สูญไปเมื่อรัฐเข้ามาควบคุมการจัดการศึกษา การศึกษาถูกกำหนดนโยบาย หลักการและแนวปฏิบัติจากหน่วยงานจากส่วนกลางมากเกินไป หลักสูตรที่นำมาสอนจึงห่างไกลจากวิถีชีวิตจริงของชุมชน ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องไกลตัวมากกว่าที่จะรู้เรื่องตัวเอง ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตและช่วยตัวเองไม่ได้ (อังกร สมคะเนย์, 2535)

การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นการจัดการศึกษาที่มีความหมายสำหรับผู้เรียนเพราะเป็นการเชื่อมโยงสภาพชีวิตจริงกับการเรียนในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของตนเองเป็นการศึกษาที่ทำให้ ชุมชนเข้มแข็ง ความสำเร็จของการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยส่วนหนึ่งมีหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่ทำให้ปรัชญาการศึกษาในอันที่จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำเร็จได้ด้วยดี เป็นการจัดการศึกษาเพื่อมวลชนที่แท้จริง (Education for All) (กัลยานี ปฏิมาพรเทพ, 2541 : 33)

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งหมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการ ถ่ายทอดสั่งสมกันมา รวมทั้งได้ผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น คติ ความเชื่อ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ แนวคิด และเทคโนโลยีชาวบ้าน (กรม วิชาการ, 2540 : 4) มาจัดการเรียนการสอน พบว่า ผลที่เกิดต่อนักเรียน โรงเรียน และชุมชน มีดังนี้ 1. ผลที่เกิดต่อนักเรียน คือ 1.1) นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนได้ 1.2) มีความพอใจในผลงาน 1.3) เห็นคุณค่าและมี เจตคติที่ดีในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น 1.4) ให้ความสนใจท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจใน ท้องถิ่นของตน 2. ผลที่เกิดต่อโรงเรียน คือ 2.1) โรงเรียนมีชื่อเสียง เป็นที่นิยมของชุมชน 2.2) ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 2.3) เป็นการสร้างความ สัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอันส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียน 3. ผลที่เกิดต่อชุมชน คือ 3.1) มีความสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน 3.2) เข้าใจการดำเนินงานของโรงเรียน และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ 3.3) เกิดความภาคภูมิใจเมื่อ เห็นความสามารถของบุตรหลาน 3.4) เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ ท้องถิ่น 3.5) ได้รับวิทยาการใหม่ๆเพิ่มขึ้น โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 3.6) เกิดความ ภาคภูมิใจที่โรงเรียนให้ความสำคัญต่อผู้ในท้องถิ่น (ทองวิจัยทางการศึกษา, 2539 : 14 - 15)

ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดัน ให้มีการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น กล่าวคือ ผู้บริหารควรมีหน้าที่ในการจัดทำสาระ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ โดยมุ่งพัฒนาคนให้มีความ สมบูรณ์ ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมกับวัยและศักยภาพ

งานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อบทบาท หน้าที่ของผู้บริหารในด้านการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยสร้าง แบบสอบถามวัด ตามนิยาม ดังนี้ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนการจัดทำสาระ หลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น หมายถึง 1) ผู้บริหารมีหน้าที่พัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น ให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ผู้บริหารมีหน้าที่พัฒนาสาระหลักสูตรให้สามารถ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น 3) ผู้บริหารมีหน้าที่ประสานภูมิปัญญา ชาวบ้านและวิทยาการต่างๆในท้องถิ่นเพื่อจัดทำสาระหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่น 4) ผู้บริหารมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรที่เน้นความสำคัญทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และด้าน คุณธรรม 5) ผู้บริหารมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรที่สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ด้านการสนับสนุนการเรียนการสอนที่เห็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวถึง มาตรา 22 ความว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

มาตรา 22 ไม่ได้กล่าวโดยตรงว่า ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน เพราะอาจจะสร้างปัญหาเชิงกฎหมายในการบังคับใช้และการตีความ และตามปรัชญาการเรียนการสอนควรหลีกเลี่ยงแนวคิดแบบแยกขั้วระหว่างการเรียนของผู้เรียนและ การสอนของครู (วิชัย ตันศิริ, 2542 : 67) ในมาตรา 22 จึงกล่าวไว้เป็นกลางๆ ไว้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นที่เข้าใจโดยสรุปว่า หมายถึง การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั่นเอง การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ตามความถนัดหรือความสนใจของตนเองได้ โดยที่สถานศึกษาต้องจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน

คำว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” “เด็กเป็นศูนย์กลาง” หรือ “นักเรียนเป็นศูนย์กลาง” (Learner Centered, Child Centered, Student Centered) เป็นคำที่นักการศึกษาใช้ในความหมายเดียวกัน อันหมายถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism) และปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่ตระหนักถึงความเป็นเอกลักษณ์ของเด็ก (Children as Individual) และธรรมชาติของเด็ก (ชาติ แจ่มนุช, 2542 : 3)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ยังกล่าวถึง มาตรา 24 ความว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิด

ขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคล ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 24 มีสาระสำคัญในเรื่องการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นการกำหนดหลักการ ในการให้การศึกษาของสถานศึกษา (การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา) และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้รับผิดชอบในการดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาจาก กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดในเรื่องดังนี้ 1) เนื้อหาสาระและกิจกรรม 2) ทักษะและ กระบวนการศึกษา 3) การฝึกปฏิบัติและได้เรียนรู้จากประสบการณ์ 4) ปฏอกฝึญคุณธรรมและ ค่านิยมที่พึงงาม 5) จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมและสื่อการเรียน 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ทุกเวลา (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 89)

หลักการและแนวคิดในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

นักการศึกษาไทยที่ให้ความสนใจกับแนวคิดเรื่องนี้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

สงบ ลักษณะ (อ้างถึงใน กรมสามัญศึกษา, 2542 : 19 – 22) กล่าวว่า เป็นการ จัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้รับการยอมรับนับถือในการเป็นเอกัตบุคคล ได้เรียนด้วยวิธี ที่เหมาะสมกับความสามารถ ได้เรียนในสิ่งที่สนใจหรือต้องการหรือมีประโยชน์ ได้ปฏิบัติตาม กระบวนการเพื่อการเรียนรู้ ได้รับการเอาใจใส่ ประเมิน และช่วยเหลือเป็นรายบุคคลและได้รับการ พัฒนาเต็มศักยภาพและสำเร็จตามอัถภาพ

อัจฉรา วงศ์โสธร (อ้างถึงใน กรมสามัญศึกษา, 2542 : 19 – 22) กล่าวว่า การเรียนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนจะเป็น ผู้อำนวยความสะดวก ช่วยเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้โดยการเตรียมการด้านเนื้อหา วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนต่างๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ตลอดจนเป็นผู้คอยสอดส่องสำรวจใน ขณะที่ผู้เรียนฝึกและให้ข้อมูลป้อนกลับ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองและ เกิดการพัฒนาขึ้น

ทิตนา แชมมณี (อ้างถึงใน กรมสามัญศึกษา, 2542 : 19 – 22) ได้เสนอ หลักในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ว่าเป็นกระบวนการจัดการเรียน การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิดค้น ได้สร้างและสรุปข้อความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับ ผู้อื่น และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

ประมวลแนวคิดของนักการศึกษาทั้งหมด พบว่า การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง คือ การปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์ และของจริง เน้นกระบวนการเรียนรู้ให้สามารถเรียนรู้เป็น (Learning How to Learn) เรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน และเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเริ่มจากชีวิตความเป็นอยู่ของคน และครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศ และ โลก ตลอดจนนำสื่อสมัยใหม่มาเสริมการเรียนรู้เพื่อ

สร้างความเข้มแข็งทางปัญญาให้คนไทยในอนาคตข้างหน้า มีทักษะจะเรียนรู้ ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การจัดการ รักศิลปะวัฒนธรรมของตนเองพร้อมทั้งสามารถใช้ และเลือกสรร การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอกได้อย่างหลากหลายและกว้างขวาง เป็นการสร้างพัฒนา และเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพแบบยั่งยืน (สุลล วัณสินธ์, 2542 : 32)

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือการจัดการ การเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการเรียนการสอน ได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวก

บทบาทหน้าที่ด้านการสนับสนุนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็น บทบาทอันสำคัญยิ่งของผู้บริหารที่จะสนับสนุน ผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม การปฏิรูป การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ผู้บริหารคือตัวจักรสำคัญอันดับแรกในการขับเคลื่อน ผู้บริหารต้อง จัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ ตามหลักการ เรียนรู้ดังกล่าว

งานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อบทบาท หน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยสร้าง แบบสอบถามวัด ตามนิยาม ดังนี้ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารด้านการสนับสนุนการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง 1) ผู้บริหารมีหน้าที่ให้การสนับสนุนให้ครูจัด กิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียน 2) ผู้บริหารมี หน้าที่ให้การสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ และการแก้ไขปัญหา 3) ผู้บริหารมีหน้าที่ให้การสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนสามารถ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) ผู้บริหารมีหน้าที่สนับสนุนให้จัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่สามารถประสานความรู้ คุณธรรม ค่านิยมที่พึงงามของสังคมไว้ได้ 5) ผู้บริหาร มีหน้าที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ ต่อการวิจัยในชั้นเรียน

3. ด้านการสนับสนุนการกระจายอำนาจ และประสานความร่วมมือกับ ชุมชนเพื่อพัฒนางานวิชาการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวถึง มาตรา 9 ความว่า การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้ 1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ 2) มีการกระจาย อำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) มีการกำหนด มาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา

4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 5) มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษาและ 6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 9 มีสาระสำคัญ คือ หลักการจัดการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและสอดคล้องกับหมวด 8 ว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 9 เป็นหลักของการปรับระบบและโครงสร้างของการบริหารจัดการทางการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า คุณภาพและประสิทธิภาพของการศึกษายืนอยู่บนเสาหลัก 4 ประการ คือ 1) การจัดระบบการบริหารให้เกิดเอกภาพทางนโยบาย แต่กระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่และสถานศึกษาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยมีความหลากหลายในทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกัน โดยมีเกณฑ์เป็นมาตรฐานกลาง มาตรฐานในแต่ละภาคหรือท้องถิ่นเป็นต้น 2) จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในรูปแบบใหม่ในแต่ละระดับ 3) ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพชั้นสูง และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 4) ระดมทรัพยากรทุกประเภท ไม่ใช่เฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เพราะถือว่า ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ยุทธศาสตร์ 4 ประการนี้ กำหนดไว้ในหลักการ 6 ประการ ในมาตรา 9 (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 67 - 68)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ยังกล่าวถึง มาตรา 29 ความว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน

มาตรา 29 มีสาระสำคัญ คือการเรียนรู้ภายในชุมชน (โรงเรียนชุมชน) เป็นการกำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนและองค์กรต่างๆ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน โดยให้สถานศึกษาเป็นองค์กรนำ ให้มีโรงเรียนชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 94 - 95)

ปัจจุบันแม้การจัดการศึกษาจะเปิดโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงประชาชนทั่วไป แต่โอกาสทางการศึกษามักจำกัดอยู่ที่คนจำนวนน้อยในสังคมที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีอยู่แล้ว ขณะที่คนยากจนในท้องถิ่นไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่รัฐจัดให้ได้ นอกจากนี้หลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆนั้น เป็นหลักสูตรที่

ถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่นจะทำให้เกิดการพัฒนาทักษะ ความชำนาญของฝีมือแรงงาน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่ ทำให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น เป็นการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและความเจริญอันส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง การจัดการศึกษาดังกล่าวเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพและเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

บทบาทหน้าที่ด้านการสนับสนุนการกระจายอำนาจและประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนางานวิชาการ ผู้บริหารต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรทางวิชาการ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ ส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็ง โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ จัดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับกับการเรียนการสอน มีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน สามารถแสดงความคิดเห็นได้ทั้งในที่ประชุมและผ่านผู้แทนที่อยู่ในคณะกรรมการ โดยวิธีนี้ผู้ปกครองและชุมชนจะมีสิทธิทางการศึกษาและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษามากยิ่งขึ้น

ผลดีที่ได้รับจากการให้ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น รุ่ง แก้วแดง (2540 : 147 - 148) กล่าวว่า เกิดผลดี 5 ประการคือ 1) ผลที่เกิดกับนักเรียน การที่ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น เกิดความสัมพันธ์ในทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน นักเรียนเรียนดีขึ้น และนักเรียนที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนมีเจตคติที่เป็นบวกต่อโรงเรียน นักเรียนสนุกสนานกับการเรียน และครูเอาใจใส่ต่อนักเรียนมากขึ้น 2) ผลที่เกิดขึ้นกับพ่อแม่ พ่อแม่จำนวนมากได้ทักษะและความรู้เพิ่มขึ้นทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเรื่องการเรียนรู้ของลูกที่บ้านได้เข้าใจในระบบบริหารโรงเรียนมากยิ่งขึ้น หลายคนกลายมาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ความเชี่ยวชาญในอาชีพมาให้ความรู้แก่นักเรียนในชั้นเรียน 3) ผลที่เกิดขึ้นกับครูความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครอบครัว ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้นและมีปัญหาทางวินัยน้อยลง 4) ผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชนซึ่งเป็นผลดีต่อการปฏิรูปการศึกษา 5) ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ต่อเยาวชนในชุมชนและเกิดความรับผิดชอบในการศึกษาของคนในชุมชน

งานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูคอบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนการกระจายอำนาจและการประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนางานวิชาการ โดยสร้างแบบสอบถามวัด ตามนิยาม ดังนี้ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนการกระจายอำนาจและการประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนางานวิชาการ หมายถึง 1) ผู้บริหารมีหน้าที่ประสานและกระตุ้นให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาสาระหลักสูตร 2) ผู้บริหารมีหน้าที่ประสานและนำภูมิปัญญาชาวบ้านและวิทยาการต่างๆ ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ผู้บริหารมีหน้าที่จัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมงานด้านวิชาการงบประมาณ และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น 4) ผู้บริหารมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษา ให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานศึกษา 5) ผู้บริหารมีหน้าที่สนับสนุนให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทั้งในที่ประชุมและผ่านผู้แทนในคณะกรรมการสถานศึกษา

4. ด้านการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวถึง มาตรา 23 ความว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้ 1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตัวเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชนชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่อง การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน 3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง 5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 23 มีสาระสำคัญ เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดการศึกษา เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบการศึกษาซึ่งเป็นเนื้อหาของหลักสูตร โดยทั่วไป โดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความสามารถในการนำความรู้ต่างๆมาบูรณาการประยุกต์ใช้ให้เกิดความสัมพันธ์ร่วมกันได้ การให้การศึกษาต้องเน้นความรู้ทั่วไปใน 5 กลุ่มการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน ดังต่อไปนี้ 1) ความสัมพันธ์ทางสังคม ประวัติศาสตร์ และการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 2) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 3) ศาสนา

ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย 4) ภาษาและคณิตศาสตร์ โดยเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ 5) การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

การกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรจะต้องพิจารณาระดับการศึกษา ประเภทของการศึกษาและความถนัดส่วนบุคคลมาประกอบด้วย การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไปหลักสูตรควรเน้นสาขาวิชาและสาขาวิชาเฉพาะมากยิ่งขึ้น ส่วนหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานควรมุ่งองค์ประกอบที่เรียกว่า หลักสูตรแกนกลางที่เน้นตัวร่วมหรือค่านิยมร่วม (Core Values) ระดับชาติและต้องมีหลักสูตรที่สะท้อนปัญหาและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นด้วย การจัดการศึกษาที่ดีที่สุดควรจัดให้ตามสภาพความเป็นจริงและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนในท้องถิ่น (กัลยาณี ภูมิภาพรเทพ, 2541 : 32) เพราะหลักสูตรส่วนใหญ่มีเนื้อหาสาระระดับชาติและสากล ผู้เรียนแทบไม่มีความรู้เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน ทำให้ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จัก ชุมชน ไม่รู้ว่าความเป็นไทยคืออะไร ท้องถิ่นของคนมีความเป็นมาอย่างไร มีทรัพยากรอะไรบ้าง กระบวนการเรียนการสอนควรฝึกฝนให้เกิดทักษะเพื่อเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 10) มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดและการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ทำให้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะแตกต่างกันตามลำดับพัฒนาการของวัยต่างๆ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงตาย การศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับการศึกษาระบบใดระบบหนึ่งใน 3 ระบบของการศึกษาโดยจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนทุกคนสามารถสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต สื่อประสม สื่อสารมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น (รุ่ง แก้วแดง, 2541 : 87)

บทบาทหน้าที่ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้บริหารต้องสามารถจัดการศึกษาโดยผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้บริหารต้องมีวิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดเวลา เช่น ถ้าประชากรวัยเรียนตั้งแต่ 3 -17 ปี เกิดการตกหล่นไม่ได้รับการศึกษาในระดับใดก็ตาม ผู้บริหารจะต้องจัดโครงการการศึกษาให้เยาวชนกลุ่มนี้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม และสำหรับประชากรวัยแรงงาน ร้อยละ 77 หรือประมาณ 35 ล้านคนที่มีพื้นฐานการศึกษาไม่สูงกว่าระดับประถมศึกษา ผู้บริหารควรจัดการศึกษานอกระบบมาเสริม โดยความร่วมมือกับองค์กรทุกองค์กรในชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : ก)

งานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู คออบบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนการศึกษาคือชีวิต โดยสร้างแบบสอบถามวัดตามนิยาม ดังนี้ บทบาทหน้าที่ด้านการสนับสนุนการศึกษาคือชีวิต หมายถึง 1) ผู้บริหารมีหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนไปการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย 2) ผู้บริหารมีหน้าที่จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนทั้งด้านความรู้

คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการ 3) ผู้บริหารมีหน้าที่จัดการศึกษาให้ผู้เรียน รู้จักตนเองและเรียนรู้ความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมไทยซึ่งมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 4) ผู้บริหารมีหน้าที่สนับสนุนให้ครูจัดการเรียนการสอนให้ ผู้เรียนมีทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษาและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 5) ผู้บริหารมีหน้าที่สนับสนุนให้ครูจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะ ด้านคณิตศาสตร์ ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา และการประยุกต์ภูมิปัญญาไทย

5. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษา พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวถึง มาตรา 47 ความว่า ให้มีระบบการประกัน คุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบ การประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบหลักเกณฑ์และวิธีการ ประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 47 สำคัญ กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งต้องจัดให้มีระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาเพื่อ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย

- 1) การประกันคุณภาพภายใน คือ การประเมินผลหรือการติดตามตรวจสอบคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษาเอง หรือโดย หน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น
- 2) การประกันคุณภาพภายนอก คือ การประเมินผลหรือการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจาก ภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มี การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 117 - 118)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ยังกล่าวถึง มาตรา 48 ความว่า ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ บริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอ ต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 48 สำคัญ คือ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนเพื่อเป็นการ รองรับการประกันคุณภาพภายนอก โดยการจัดทำรายงานประจำปีหลังจากได้มีการดำเนินการ ตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาแล้ว ให้เสนอรายงานประจำปีต่อหน่วยงาน ต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานต้นสังกัด หมายถึง สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา เทศบาล กรุงเทพมหานคร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจเป็น

สำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ในกรณีที่สถานศึกษาไม่ได้สังกัดกระทรวงฯหรือสำนักงานรับรองมาตรฐาน (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 118 - 119)

ปัจจุบันการจัดการศึกษามีคุณภาพต่างกันมากระหว่างเมืองกับชนบทและระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก การจัดการศึกษาขาดระบบตรวจสอบ ควบคุมและขาดการประกันคุณภาพการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนไม่มั่นใจในการเข้ารับการศึกษา การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม เป็นการเสริมสร้างความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานที่ช่วยให้การดำรงชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข เป็นการถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน คนไทยโดยเฉลี่ยได้รับการศึกษาเพียง 5.3 ปี และแรงงานไทยร้อยละ 77 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา จึงได้รับค่าจ้างต่ำเพราะเป็นแรงงานไร้ฝีมือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : ก -11) กล่าวคือ รัฐยังไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึงและครอบคลุม ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของผู้จบการศึกษาในแต่ละระดับยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ คุณภาพการศึกษาในด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ บุคลากรทางการศึกษา การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ความแตกต่างในมาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษา ทำให้ผู้ปกครองเกิดค่านิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียง กระบวนการเรียนการสอนยังเน้นการท่องจำ มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้น้อย

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นระบบที่สร้างความมั่นใจว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้คุณภาพมาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ มีความสามารถ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด และสังคมต้องการ สถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและตรวจสอบผลการดำเนินงานเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ บทบาทหน้าที่ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษานั้น ผู้บริหารต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาซึ่งมีปัจจัยที่ส่งผลให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ อันประกอบด้วย หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ครู บุคลากรทางการศึกษา และกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินการประกันคุณภาพมี 3 ประการคือ 1) การควบคุมคุณภาพการศึกษา (Quality Control) คือกระบวนการหรือแนวปฏิบัติที่นำการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ประกอบด้วย การกำหนดมาตรฐานด้านผลผลิต ปัจจัย กระบวนการ และการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน 2) การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (Quality Audit and Intervention) คือกระบวนการหรือแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย การประเมินความก้าวหน้า

การติดตามและตรวจสอบมาตรฐานการปรับปรุงคุณภาพ คือกระบวนการหรือแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงาน เพื่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การประเมินความก้าวหน้าทางการศึกษา การติดตามและตรวจสอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) การประเมินคุณภาพการศึกษา (Quality Assessment) คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด ประกอบด้วย การทบทวนคุณภาพการศึกษาและการประเมินผล การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมหรือการประเมินคุณภาพการศึกษา

งานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษา โดยสร้างแบบสอบถามวัดตามนิยาม ดังนี้ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษา หมายถึง 1) ผู้บริหารมีหน้าที่สนับสนุนการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งด้านหลักเกณฑ์และวิธีการให้ได้มาตรฐานสากล 2) ผู้บริหารมีหน้าที่จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดและเปิดเผยผลการประกันคุณภาพการศึกษาต่อสาธารณชน 3) ผู้บริหารมีหน้าที่จัดการศึกษาให้มีคุณภาพและกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษา 4) ผู้บริหารมีหน้าที่ควบคุมคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การกำหนดมาตรฐานด้านผลผลิต ปัจจัย กระบวนการ และพัฒนาให้ได้มาตรฐานสากล 5) ผู้บริหารมีหน้าที่ตรวจสอบและประเมินคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การประเมินมาตรฐานและความก้าวหน้าทางการศึกษา การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ในภาพรวม

6. ด้านการระดมทรัพยากรจากแหล่งชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวถึง มาตรา 9 ว่า การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการ 6 ข้อ หนึ่งในหกข้อคือการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ยังกล่าวถึง มาตรา 57 ความว่า ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 57 สาระสำคัญ คือ การระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนจากหน่วยงานทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ตลอดจนหน่วยงานทางการศึกษาต่างๆ ที่มีความสามารถ ระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนเหล่านี้ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งอาจมาเป็นวิทยากรพิเศษ หรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิใน

การทำหลักสูตรต่างๆ โดยสถานศึกษาสามารถว่าจ้างหรือให้ค่าตอบแทน ตลอดจนการจัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่บุคคลเหล่านั้น

นอกจาก มาตรา 6 และ มาตรา 57 แล้ว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ยังกล่าวถึง มาตรา 58 ความว่า ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา โดยบริจาคทรัพย์และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาและมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

มาตรา 58 มีสาระสำคัญอยู่ที่การระดมทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษาในทุกๆ ด้าน ทั้งงบประมาณ สาธารณูปโภค โดยดำเนินการดังนี้ 1) เก็บภาษีเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสม จากหน่วยงานของรัฐ (ระดับประเทศ) โดยจัดเก็บภาษีทุกประเภท เช่น ภาษีโรงเรือน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งมาสมทบกับเงินอุดหนุนจากรัฐ 2) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี เพื่อให้เป็นแรงจูงใจในการระดมทรัพยากรจากเอกชนหรือองค์กรต่างๆ มามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรือมาเป็นผู้จัดการศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 134 – 135)

บทบาทหน้าที่ด้านการระดมทรัพยากรจากแหล่งชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้บริหารต้องมีหน้าที่ในการจัดกระบวนการศึกษา โดยยึดหลักการระดมทรัพยากรจากแหล่งชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา เช่น ทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา มีการระดมการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สิน เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น ชุมชนสามารถส่งเสริมการศึกษาในสถานศึกษาได้ เพราะในชุมชนมีแหล่งความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาไทยอยู่อย่างสมบูรณ์ เช่น ประวัติศาสตร์ การประกอบอาชีพ เกษตรกรรม หัตถกรรม ธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว แหล่งอุตสาหกรรม โบราณสถาน วัด อาราม กล่าวได้ว่า ชุมชน มีทั้งบุคคล องค์กรความรู้ และสถานที่ที่สามารถให้การศึกษาดูแลเป็นศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยได้อย่างสมบูรณ์

ผู้บริหารในฐานะผู้นำทางการศึกษาของชุมชน ต้องสร้างความตระหนักในสมาชิกของชุมชน สังคม และผู้รับผิดชอบต่อการศึกษาว่า โรงเรียนเป็นสมบัติของสังคมที่สร้างเสริมความรัก ความเอื้อเฟื้อ ความอบอุ่นและความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือนักเรียนให้ได้พื้นฐานที่สำคัญของชีวิต นั่นคือ สติปัญญา ความสามารถและทักษะในวิชาการและวิชาชีพ จิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความเข้าใจ ความเห็นใจเพื่อนร่วมสังคมและอุทิศการที่รักในเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและ

วัฒนธรรมอันดีงาม สร้างความตระหนัก ในความเป็นเจ้าของโรงเรียน และความตระหนักในฐานะผู้ให้ต่อเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานในชุมชน การระดมทรัพยากรจากแหล่งชุมชนก็จะประสบความสำเร็จ

วัฒนธรรมในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น จะต้องคำนึงถึงผู้เรียนว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม เป็นอนาคตของชาติ ผู้บริหารต้องตั้งเป้าหมายการบริหารและการจัดการไปสู่จุดนี้ และครูผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้ถึงเป้าหมายในจุดนี้เช่นกัน

งานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการระดมทรัพยากรจากแหล่งชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา โดยสร้างแบบสอบถามวัดตามนิยาม ดังนี้ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ด้านการระดมทรัพยากรจากแหล่งชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา หมายถึง 1) ผู้บริหารมีหน้าที่ประสานและนำทรัพยากรชุมชนมาใช้เพื่อประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนการสอน 2) ผู้บริหารมีหน้าที่ระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้สามารถใช้ประโยชน์ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการศึกษา 3) ผู้บริหารมีหน้าที่จูงใจชุมชนให้ช่วยระดมทรัพยากร เสียสละเวลาและทรัพย์สิน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาและคุณภาพการศึกษา 4) ผู้บริหารมีหน้าที่พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาไทยอย่างสมบูรณ์ 5) ผู้บริหารมีหน้าที่สร้างความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะที่พึงประสงค์

7. บทบาทหน้าที่ของครูโดยทั่วไป และบทบาทหน้าที่ของครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

บทบาทหน้าที่ของครูโดยทั่วไป

วิมลภัก กัณฑ์ทรัพย์ (2542) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษาของเราไม่ดีเท่าที่ควรเพราะพฤติกรรมการสอนของครู กล่าวคือ ครูไม่เปลี่ยนวิธีสอนจากการที่ใช้แต่วิธีบรรยาย ใช้ชอล์กและหนังสือ ไปใช้วิธีอื่นที่หลากหลาย เหมาะสม และมีประสิทธิภาพกับเด็กแต่ละกลุ่ม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะครูไม่สนใจที่จะเปลี่ยนวิธีสอนที่เคยชิน เพราะครูไม่รู้วิธีสอนที่ใหม่ๆ และเพราะครูไม่เข้าใจเด็ก ๆ โครงการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน กิจกรรมหลักคือการ อบรมวิธีสอนต่างๆ การทำแผนการสอน การเลือกใช้สื่อ ทั้งหมดที่กล่าวมา ถ้ามองในเชิงวิจัยเป็นการสร้างวิธีแก้ไข (Treatment) เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนบนพื้นฐานข้อตกลงเบื้องต้น (Basic Assumption) ว่าบรรดาข้อผิดพลาดทั้งหลายที่เกี่ยวกับการสอน จนทำให้การเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษานั้น เกิดจากครูไม่มีประสิทธิภาพที่จริงแล้วครูเป็นบุคลากรตัวเล็กที่สุดในระบบการศึกษา กรณีการเรียนการสอนไม่มี

ประสิทธิภาพหรือคุณภาพนั้น ส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้บริหารระดับต่างๆที่อยู่เหนือครูขึ้นไป โครงสร้างและระบบบริหารงานทั้งภายในและภายนอก มาตรการต่างๆที่ส่งผลต่อตัวครู เช่น การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ การลงโทษ ความยุติธรรม ตลอดจนท่าทีของผู้บริหารที่มีต่อพฤติกรรมและผลงานของครู อภิสัทธี เวชชาชีวะ (2542 : 5) กล่าวว่า ปัญหาการไม่พัฒนาในหลายวงการเกิดจากการขาดการประเมินอย่างจริงจัง ขาดแรงกระตุ้นที่จะต้องมี การพัฒนาหรือปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลา ระบบการศึกษาจะพัฒนาไปได้แค่ไหน ครูหรือผู้สอนต้องสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถตอบสนองความหลากหลายในแง่ของความถนัด ความต้องการของผู้เรียน พระ 6 (2542 : 8 - 9) ให้ความเห็นว่า บทบาทหน้าที่ของครูในยุคก่อน คือผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการ ให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่จริงครูทำหน้าที่ 2 อย่าง คือถ่ายทอดศิลปวิทยา คือสอนให้รู้ข้อมูลวิชาการและวิชาชีพที่ครูยุคก่อนเน้นมาก อีกหน้าที่หนึ่งของครู คือ การทำคนให้มีชีวิตที่ดงามขึ้น หรือ การสร้างบัณฑิตนั่นเอง หน้าที่ที่แท้จริงของครูคือ สร้างบัณฑิตหรือทำคนให้เป็นบัณฑิต ส่วนวิชาการและวิชาชีพต่างๆเป็นการให้เครื่องมือแก่บัณฑิต ภาระที่สำคัญของการศึกษาคือทำคนให้เป็นบัณฑิตและให้เครื่องมือแก่บัณฑิต ในยุคข้อมูลข่าวสารนักเรียนสามารถได้เครื่องมือโดยไม่ต้องอาศัยครู ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2542 : 11) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนว่าการเรียนการสอนควรต้องเปลี่ยนจากให้เด็กจำ เป็นเด็กคิด การให้ผู้เรียนสานตะกร้าเลียนแบบครูกับการให้ผู้เรียนดูวิธีสานตะกร้าจากมืออาชีพหลายวิธี แล้วคิดวิธีสาน คิดแบบของตะกร้าอย่างหลากหลาย คิดวิธีเพิ่มผลผลิตและการจัดการเรื่อง การตลาด การให้ผู้เรียนท่องจำเป็นการสูญเปล่า ไม่พัฒนาเท่าที่ควร เปลี่ยนให้ผู้เรียน คิดแก้ปัญหา คิดวิธีการทำงาน ลงมือทำ และนำไปใช้บ่อยๆ จะช่วยให้ผู้เรียนจำได้นาน แม่นยำ และมีความหมายต่อชีวิต อาคม เอ่งฉ้วน (2542 : 5 - 8) กล่าวถึงการปฏิรูปคนว่า เป็นเรื่องสำคัญมาก ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนจากสอดคล้องกับกระดาน และจำเนื้อหาอย่างเดียวนมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใหม่ ให้เด็กเป็นผู้ทำกิจกรรมมากๆ ให้ค้นคว้าด้วยตนเอง จึงจะทำให้การศึกษามีคุณภาพ คนก็จะคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ครูเป็นผู้กำหนดอนาคต ของชาติ ดังนั้นครูต้องมีคุณภาพ วิทยากร เชียงกูล (2540 : 70) กล่าวว่า ครู-อาจารย์ ผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ไม่เข้าใจปรัชญาหลักสูตรลึกซึ้งเพียงพอ หรือขาดความรู้ความสามารถ ขาดแรงจูงใจ ขาดความกระตือรือร้นและยังมองเรื่องของการศึกษา เป็นเรื่องของถ่ายทอดความรู้ มองความรู้เหมือนข้อมูลสำเร็จรูปที่อยู่ในตำราและในหัวของครู ที่นักเรียนต้องท่องเพื่อให้ได้ ความรู้นั้นมาอยู่ในหัวของตัวเอง เช่น แก้วยศ (2541 : 10) กล่าวว่า บทบาทของครูต้องเปลี่ยนไป เป็นครูฝึกทางปัญญามากกว่าเป็นผู้สอนหรือผู้ให้ความรู้โดยตรง

นอกจากนี้ยังศึกษาผลงานวิจัยที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทพฤติกรรมการสอนของครู ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอน ดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ครู-อาจารย์ ยังใช้การสอนแบบเดิม ไม่พัฒนาการสอน ไม่ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย ครูขาดการพัฒนาตัวเอง ไม่เพิ่มพูนความรู้ ขาดความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนและสังคม ครูไม่อุทิศตนให้กับราชการ ครูไม่พัฒนาตนเองให้ทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครู-อาจารย์ขาดการอบรมความรู้ในการผลิตสื่อและเทคโนโลยีใหม่ๆ ไม่มีแผนการสอน ขาดการสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่ดี ไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน ละทิ้งการสอน สอนไม่เต็มเวลา ขาดจรรยาบรรณวิชาชีพครูและอุดมการณ์ ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี ครูบางคนเป็นกาฝากในวิชาชีพครู

สมนึก ประเสริฐปาลิฉัตร (2532 : 2-3) ศึกษาเรื่องความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการปฏิบัติการสอนของครูมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 7 พบว่า อุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุจุดมุ่งหมายและหลักการของหลักสูตร เนื่องจากปัญหาและสมรรถภาพของครูผู้สอนนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมรรถภาพด้านการปฏิบัติการสอนของครูซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 99) ศึกษาสภาพความคาดหวัง สภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่า ด้านสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา โดยภาพรวมแล้ว พฤติกรรมการสอนของครู ครูใช้ข้อมูลจากหนังสือเรียนมากที่สุด ซึ่งขัดแย้งกับสภาพสังคมปัจจุบันที่เป็นยุคที่โลกไร้พรมแดน เพราะข้อมูลเป็นส่วนสำคัญต่อการคิด การตัดสินใจ การแสวงหาข้อมูล แหล่งข้อมูลมีจำนวนมากและก้าวหน้าด้วยระบบเทคโนโลยี พฤติกรรมของครูส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านนักเรียนมีปัญหาแตกต่างกัน ตามรายวิชา แต่ล้วนเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงมาจากตัวครูแทบทั้งสิ้น

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2539 : 47) ศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่า การสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่ทราบว่าชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่มีความรู้ในเรื่องใด ที่สามารถนำมาจัดการเรียนการสอนได้

จากแนวคิดและงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ครูนับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ ปัญหาด้านครูผู้สอนในด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนล้วนเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียน ทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งครูควรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนจากการเป็นผู้บอกความรู้หรือบรรยาย อธิบายเนื้อหาให้นักเรียนเข้าใจ เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องปฏิรูปตัวเอง ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนใหม่ เตรียมการสอนและจัดทำแผนการสอน ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ใช้เทคนิคการสอนใหม่ๆ ผลัดและใช้สื่อ และปรับการวัดผลประเมินผล การเรียนการสอนใหม่ ทั้งนี้ครูจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่จะเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของครู การส่งเสริมการวิจัยในโรงเรียนเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องผลักดัน กระตุ้นให้ครูแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ให้ความรู้เพียงพอสำหรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

การประมวลบทบาทหน้าที่ของครูโดยทั่วไปนั้น พบว่า ครูเป็นผู้ปฏิบัติในระดับล่างภายใต้วัฒนธรรมอำนาจ ขาดอิสระในการทำงาน ครูไม่เข้าใจปรัชญาและหลักสูตรการเรียนการสอน คุขาดการพัฒนาตัวเอง ไม่มีความกระตือรือร้น ครูใช้วิธีสอนโดยครูเป็นศูนย์กลาง ใช้การบรรยายเน้นการถ่ายทอดความรู้โดยให้ท่องจำ สอนเนื้อหาจากหนังสือ ประเวศ วะสี (2541 : 43 - 47) กล่าวว่า วิธีสอนโดยครูเป็นศูนย์กลาง มีข้อจำกัด ดังนี้ 1) การสอนมีข้อจำกัดอยู่ที่ต้องมีการสอน แต่การเรียนสามารถเรียนได้ในทุกสถานการณ์ แม้ไม่มีการสอน 2) การสอนมีข้อจำกัดอยู่ที่ครู แต่การเรียนไม่ถูกจำกัดอยู่ที่ครู 3) การสอนที่เอาวิชาเป็นตัวตั้งถูกจำกัดอยู่ที่วิชานั้นๆ แต่การเรียนเชื่อมโยงไปได้ทุกเรื่อง 4) การสอนให้ท่องจำ เรียนยาก น่าเบื่อ ถูกจำกัด ถูกบีบคั้น แต่การเรียนสนุก ไม่ต้องท่องก็เข้าใจในสิ่งที่จำเป็น เรียนอย่างมีความสุข มีอิสระในการเรียนรู้ 5) ในการสอน ครูถ่ายทอดความรู้ แต่ครูไม่ได้เรียนรู้เพิ่มเติม แต่การเรียน ทุกฝ่ายออกงามเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ครูจึงทันสมัยและเก่ง

การศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง ครูถ่ายทอดเนื้อหา นักเรียนท่องจำ ทำให้เกิดผลเสียอย่างน้อย 5 ประการ คือ 1) ผู้เรียนถูกตัดขาดจากความเป็นจริง ทั้งความเป็นจริงในตัวเอง ความเป็นจริงรอบตัว ทำให้ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้ความจริงของสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ชีวภาพและสังคม ซึ่งเชื่อมโยงสลับซับซ้อน และเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ การจำวิชา ทำให้รู้แบบแยกส่วน ตัดขาดจากความเป็นจริง 2) ผู้เรียนคิดไม่เป็น ทำไม่เป็น และสัมพันธ์กับคนอื่น และสิ่งแวดล้อมไม่เป็นเพราะมีวแต่ท่องวิชา 3) การเรียนโดยการท่องเนื้อหาวิชาที่มีมากทำให้การเรียนยาก น่าเบื่อ สร้างให้คนมีปัญหายุทธภาพจิต และเกลียดการศึกษา ไม่มีความสุข 4) ทำให้ครูล้าหลัง การเรียนแบบเอาวิชาเป็นตัวตั้งให้อำนาจแก่ครูในการกำหนดว่านักเรียนต้องท่องอะไร ตอบอย่างไรจึงจะได้คะแนน เมื่อครูมีอำนาจ ครูก็ไม่เรียนรู้ ทำให้การเรียนล้าหลัง 5) ทำให้คนเรียนรู้ไม่เป็น จึงไม่สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้ตลอดชีวิต

กระบวนการเรียนรู้ที่ครูเป็นศูนย์กลาง เอาเนื้อหาเป็นตัวตั้ง สอน และท่องจำเนื้อหา ก่อให้เกิดความทุกข์ ความอ่อนแอทางสติปัญญา ความอ่อนแอทางจริยธรรม คนไม่เกิดปัญญา เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างยิ่ง

บทบาทหน้าที่ของครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

บทบาทหน้าที่ของครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ครูเป็นผู้กำหนดอนาคตของสังคม ดังนั้นครูต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ เป็นชุมชนทรัพยากรที่พร้อมด้วยภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน แสวงหาความรู้ตลอดเวลา เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการสอน สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นนักวิจัยแสวงหาความรู้ใหม่เสมอ คิดค้นวิธีการเรียนการสอน ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพอยู่ตลอดเวลา มีวิจรณ์ญาณและมีวินัย กล่าวคือ ในการจัดกระบวนการเรียน การสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้มีความสำคัญที่สุด คือ เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้มีสมรรถภาพ คือ เก่ง มีคุณภาพ คือ ดี และเป็นผู้มีสุขภาพกายและจิตดี คือ สุข เป็นประชาชนที่ มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ เชิดชูคุณธรรม

แก่นแท้ของการศึกษา คือการพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ค่านิยมที่ถูกต้อง ดีงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและครอบครัว

การเรียนรู้มิใช่เป็นเพียงการเรียนรู้เพื่อรู้ แต่เป็นการเรียนเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ เรียนเพื่อรู้จักตนเอง เรียนเพื่อรู้จักและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เรียนรู้เพื่อการเจริญงอกงาม ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เรียนรู้เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่างๆ เรียนรู้เพื่อให้เกิดสติปัญญา เรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงาม

การเรียนรู้ที่ถูกต้องย่อมทำให้เกิดสุขแก่ผู้เรียน การเรียนรู้ที่ถูกต้อง ย่อมกล่อมเกลา ให้ผู้เรียนเป็นคนดี และการเรียนรู้ที่สมบูรณ์จะต้องทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งด้วย ดังนั้น คนที่มีการศึกษาจะต้อง 1) มีปัญญา 2) มีความดี (คุณธรรม) 3) มีความสุข คนที่มีการเรียนรู้ต้องมีครบทั้ง 3 อย่าง (กระทรวงศึกษาธิการ ข, 2543 : 7)

การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ ดังกล่าว ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางดี มีปัญญา มีความดี และมีสุข มีทักษะชีวิต เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข

บทบาทหน้าที่ของครู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการเตรียมการ 2) ด้านการดำเนินการ 3) ด้านการประเมินผล (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 24 - 25)

บทบาทหน้าที่ของครู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มาจากการวิเคราะห์เนื้อหาตามมาตรา 22 การจัดการศึกษาโดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และ มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ 6 ประการ เมื่อการเรียนการสอนเปลี่ยนไป บทบาทของผู้เรียนเด่นชัดมากขึ้น บทบาทของครูในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ต้องปรับเปลี่ยนจากบทบาทเดิมที่มีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้บอกความรู้ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียน มาเป็นบทบาทในการสนับสนุนและเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายให้แก่ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ดีที่สุด ได้ผลตามศักยภาพของแต่ละบุคคล Bennet (1969 ; cited in Brendes and Ginnis, 1988) เปรียบเทียบบทบาทครูรุ่นใหม่ที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกับบทบาทครูรุ่นเก่า ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Pibulsongkram Rajabhat University

ตาราง 1 เปรียบเทียบบทบาทครูรุ่นใหม่ ที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกับบทบาทครูรุ่นเก่า ดังนี้

ครูรุ่นใหม่	ครูรุ่นเก่า
1. สอนโดยวิธีบูรณาการเนื้อหา	1. สอนแยกเนื้อหา
2. แสดงบทบาทในฐานะผู้แนะนำ (Guide) ประสพการณ์ทางการศึกษา	2. มีบทบาทในฐานะตัวแทนของเนื้อหาวิชา (Knowledge)
3. กระตือรือร้นในบทบาท ความรู้สึกของผู้เรียน	3. ละเลย เจยเมยต่อบทบาทของผู้เรียน
4. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนของหลักสูตร	4. นักเรียนไม่มีส่วนร่วมแม้แต่จะออกความคิดเห็น
5. ใช้เทคนิคการค้นพบด้วยตนเองของผู้เรียน เป็นกิจกรรมหลัก	5. ใช้เทคนิคการท่องจำเป็นกิจกรรมหลัก
6. มีการเสริมแรง ให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ มีการใช้แรงจูงใจภายใน	6. มุ่งเน้นการให้รางวัลภายนอก เช่น ระดับผลการเรียน
7. ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการจนเกินไป	7. เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมาก
8. มีการทดสอบเล็กน้อย	8. มีการทดสอบสม่ำเสมอเป็นระยะ ๆ
9. มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ	9. มุ่งเน้นการแข่งขัน
10. สอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน	10. สอนในขอบเขตของห้องเรียน
11. มุ่งสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ให้นักเรียน	11. เน้นย้ำประสบการณ์ใหม่เพียงเล็กน้อย
12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการและทักษะด้านจิตพิสัยเท่าเทียมกัน	12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการเป็นสำคัญ ละเลยความรู้สึกหรือทักษะทางด้านจิตพิสัย
13. มุ่งเน้นการประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ	13. ประเมินกระบวนการเล็กน้อย

จากตาราง 1 พบว่า ครูได้เปลี่ยนบทบาทไป การเปลี่ยนบทบาทดังกล่าวเท่ากับเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้ว่า อยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าผู้สอน บทบาทในการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยเหตุดังกล่าวอาจเกิดความไม่เข้าใจว่า ครูไม่ต้องทำอะไร เพราะนักเรียนทำเองหมด แท้จริงแล้ว ครูจะเหนื่อยน้อยกว่าการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง เพราะไม่ต้องพูดมาก แต่บทบาทของครูยังมีอีกมากและเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดด้วย คือครูยังต้องทำงานหนักในการเตรียมการสอน ครูยังต้องใช้ความสามารถและความพยายามอย่างหนักในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ครูต้องเตรียมข้อมูล จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆให้เพียงพอต่อความต้องการที่จะให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ฯ ในขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ ครูต้องคอยสังเกตดูว่า สิ่งต่างๆดำเนินไปตามที่ควรจะเป็นหรือที่คาดหมายหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามที่คาด ครูต้องสามารถประเมินสถานการณ์ และตัดสินใจได้ว่าควรจะปรับหรือเปลี่ยนอย่างไร ผู้เรียนจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ครูต้องช่างสังเกต รู้จักจัดประเด็นต่างๆที่เกิดขึ้นและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จะเห็นได้ว่าบทบาทของครูในการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีไม่น้อยและเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง บทบาทของครูสามารถพิจารณาได้ดังนี้ คือ 1. บทบาทของครูเมื่อพิจารณาจากกระบวนการจัดการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3 ด้านคือ เป็นผู้จัดการ การเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวก และเป็นตัวกลางของการมีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งในการปฏิบัติจริงบทบาททั้งสามจะหลอมรวมไปด้วยกัน เป็นบทบาทที่เกิดจากความเชี่ยวชาญและทักษะของแต่ละบุคคล 2. บทบาทของครูที่พิจารณาจากกระบวนการสอน การจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เมื่อพิจารณาจากกระบวนการสอน ดังนี้ 2.1) การเตรียม การสอน โดยการศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ ศึกษาหาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย วางแผนการสอนโดยกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน วิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอด ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ จัดเตรียมสื่อวัสดุ การเรียนการสอนให้เพียงพอสำหรับผู้เรียน เตรียมเอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลต่างๆ ติดต่อบริษัท แหล่งความรู้ เช่นบุคคล สถานที่และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เตรียมเครื่องมือประเมินผล การเรียนรู้ เตรียมห้องเรียนหรือสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่นการจัดโต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น 2.2) การดำเนินการ หรือการสอน ครูต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี กระตุ้น ผู้เรียนให้สนใจการเข้าร่วมกิจกรรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการสอนที่เตรียมไว้ ซึ่งอาจปรับเปลี่ยนได้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์จริง ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรม ต่างๆและให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนในการดำเนิน กิจกรรม สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในขณะที่ทำกิจกรรม ให้คำแนะนำ เสริมแรง ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ 2.3) การประเมินผล โดยการเก็บรวบรวมผลงานและประเมินผลงานนักเรียน ประเมินผลการ เรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง ครูต้องมีบทบาทหน้าที่ 3 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านการเตรียมการ 2) ด้านการดำเนินการ 3) ด้านการประเมินผล (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 24 - 25)

งานวิจัยครั้งนี้ต้องการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูคอบทบาทหน้าที่ของครู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 3 ด้าน โดยสร้าง แบบสอบถามตามนิยาม ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของครู ด้านการเตรียมการ หมายถึง 1) ครูมีหน้าที่เป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียน (Source Person) เช่น สามารถให้คำแนะนำและคำปรึกษา เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง 2) ครูมีหน้าที่เตรียมข้อมูล ความรู้ สื่อการเรียนและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเลือกศึกษาได้ด้วยตนเอง 3) ครูมีหน้าที่ออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง 4) ครูมีหน้าที่กำหนดและเลือกสรรสื่อที่เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง 5) ครูมีหน้าที่เตรียมการเรื่องการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ครอบคลุมทั้งส่วนที่เป็นกระบวนการและผลผลิต

2. บทบาทหน้าที่ของครู ด้านการดำเนินการ หมายถึง 1) ครูมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำและคำปรึกษา (Helper and Adviser) แก่ผู้เรียน 2) ครูมีหน้าที่กระตุ้นให้การสนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 3) ครูมีหน้าที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมการเรียน (Active Participant) ให้ความคิดหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) ครูมีหน้าที่ติดตามและตรวจสอบ (Monitor) การทำกิจกรรมของผู้เรียน ให้ถูกต้องชัดเจนและให้ผู้เรียนสรุปความรู้ ที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) ครูมีหน้าที่เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างเป็นมิตร เช่นการรับฟังความคิดเห็น และอภิปรายด้วยเหตุผล โดยเน้นผลสำเร็จของกลุ่ม

3. บทบาทหน้าที่ของครู ด้านการประเมินผล หมายถึง 1) ครูควรมีการประเมินผลเป็นระยะ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกตพฤติกรรม การสังเกตการปฏิบัติ และการสะสมผลงานของผู้เรียน 2) ครูควรให้ผู้เรียนได้ฝึกการประเมินตนเองและบันทึกผลการปรับปรุงแก้ไขด้วยตนเอง 3) ครูควรนำผลที่ได้จากการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนและพัฒนาการสอนของตนเอง 4) ครูมีหน้าที่ทำวิจัยในชั้นเรียนและนำผลมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน 5) ครูมีหน้าที่รายงานความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ผู้วิจัย ยังศึกษาไม่พบว่ามีผู้ทำการวิจัยในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนองานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียง ดังนี้

เกศณี ตีมัน และคณะ (2543 : 127-132) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ของครู-อาจารย์ ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สปจ. จังหวัดพิษณุโลก 9 อำเภอ ปรากฏว่ามีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 85.44 และ 86.41 ตามลำดับ ซึ่งแสดงว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในระดับ 5 คือมีความรู้ความเข้าใจ ในระดับมากที่สุด 2) ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก ปรากฏว่า ระดับความรู้มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 89.68 และ 87.64 ตามลำดับ ซึ่งแสดงว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในระดับ 5 คือมีความรู้ความเข้าใจในระดับมากที่สุด 3) การศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ของผู้บริหารสถานศึกษาและที่เปิดทำการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี สายสามัญในเขตจังหวัดพิษณุโลก ปรากฏว่า มีความคิดเห็นว่า มีความเหมาะสมกับการจัดการศึกษาของประเทศ ไทยดังนี้ 3.1) ครูผู้สอนมีความเห็นว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีความเหมาะสมกับการจัดการศึกษาของไทยในระดับ 4 หมายถึง เหมาะสมมาก 3.2) ผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีความเหมาะสมกับการจัดการศึกษาของไทย ในระดับ 4 หมายถึง เหมาะสมมาก ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าทั้งครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีความเหมาะสมกับการจัดการศึกษาของไทยในระดับ 4 หมายถึง เหมาะสมมาก

บัญชา อิงสกุล (2537 : 92) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มีต่อการส่งเสริมการวิจัยในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทต่อการส่งเสริมงานวิจัยในโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง การให้ความสำคัญกับการวิจัยในโรงเรียน เป็นการกระตุ้นให้ครูแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยวิธีการวิจัยเพื่อนำประโยชน์ไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนนั้น ขึ้นอยู่กับการมองเห็นคุณค่าประโยชน์ของงานวิจัยที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความสำคัญของการให้ความสำคัญ กับการวิจัยในโรงเรียนในข้อการส่งเสริมให้ครูศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยแนะนำให้ครูอ่านหนังสือ ตำรา เอกสารและวารสารต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 32 - 99) ศึกษาสภาพความคาดหวัง สภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่า ในระดับมัธยมศึกษา ทั้ง 4 วิชาที่ศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ครูใช้วิธีการสอน

หรือเทคนิคการสอนในการจัดการเรียนการสอน มุ่งใช้เนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นสื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญาให้เจริญงอกงาม โดยคาดหวังให้นักเรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ ในด้านสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ในระดับมัธยมศึกษา พบว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้ง 4 รายวิชา โดยภาพรวมแล้วสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ พฤติกรรมการสอนของครู และพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน สภาพปัจจุบันเป็นยุคที่โลกไร้พรมแดน ข้อมูลเป็นส่วนสำคัญต่อการคิด การตัดสินใจ การแสวงหาข้อมูล แหล่งข้อมูลมีจำนวนมากและก้าวหน้าด้วยระบบเทคโนโลยี แต่กลับพบว่าครูใช้ข้อมูลจากหนังสือเรียนมากที่สุดพฤติกรรมของครูส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้อันของนักเรียน สำหรับพฤติกรรมการเรียน พบเฉพาะในรายวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในเรื่องการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ซึ่งนับว่าเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อบรรยากาศในชั้นเรียน ปัญหาเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน มีปัญหา 2 ด้านหลักๆ คือ ปัญหาด้านครูผู้สอน และด้านนักเรียน ปัญหาด้านครูผู้สอนในด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนล้วนเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งครูควรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนจากการเป็นผู้บอกความรู้ หรือบรรยาย อธิบายเนื้อหาให้ นักเรียนเข้าใจ เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านนักเรียนมีปัญหาแตกต่างกัน ตามรายวิชา แต่ล้วนเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงมาจากตัวครูแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จะให้ความสำคัญกับการเตรียมการสอนมากที่สุด

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 47) ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่นำเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านมาเพิ่มเติมในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง ส่วนการนำเรื่องของอาชีพในท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่ทราบว่ามีชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่มีความรู้ในเรื่องใดที่สามารถนำมาจัดการเรียนการสอนได้

สวัสดิ์ สอนโพธิ์ (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเลย พบว่า 1) ผู้บริหารและครู ประเมินปัญหาทุกด้าน พบว่า ปัญหาที่สำคัญคือ ครูส่วนใหญ่สอนโดยไม่ใช้สื่ออุปกรณ์การสอน 2) ผู้บริหารและครู ในโรงเรียนกึ่งคณาและโรงเรียนท้องถิ่นไม่กึ่งคณา มีความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษาทุกด้านแตกต่างกัน 3) ผู้บริหารและครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษาทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

กรมสามัญศึกษา (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนทั่วประเทศจำนวน 700 คน ที่มีต่อผู้บริหาร ครู-อาจารย์ ในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ดังนี้ 1) ความคิดเห็นต่อ ครู- อาจารย์ครูยังใช้การสอนแบบเดิม ไม่พัฒนาการสอน ครูขาดการพัฒนาตัวเอง ไม่เพิ่มพูนความรู้ ครูขาดความรับผิดชอบหน้าที่ ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนและสังคม ครูไม่อุทิศตนให้กับราชการ ครูไม่พัฒนาตนเองให้ทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน 2) ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอน โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์ที่ทันสมัย ขาดอาคารสถานที่ ขาดการอบรมความรู้ในการผลิตสื่อและเทคโนโลยีใหม่ๆ มีแผนการเรียนน้อย ขาดการสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่ดี 3) ความคิดเห็นของครู-อาจารย์ทั่วประเทศ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 5800 คน ที่มีต่อครู-อาจารย์ ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ครู-อาจารย์ไม่ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย ไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน ละทิ้งการสอน สอนไม่เต็มเวลา ขาดจรรยาบรรณวิชาชีพครู และอุดมการณ์ ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี ไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียนการสอน ครูบางคนเป็นกาฝากในวิชาชีพครู

สมนึก ประเสริฐปาลิฉัตร (2532 : 2-3) ศึกษาเรื่องความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการปฏิบัติการสอนของครูมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 7 พบว่า อุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุจุดมุ่งหมายและหลักการของหลักสูตร เนื่องจากปัญหาและสมรรถภาพของครูผู้สอนนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมรรถภาพด้านการปฏิบัติการสอนของครู ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต

อรุณศรี อนันตรศิริชัย (2537 : 32) ศึกษาวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์ผลการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา พบว่า โรงเรียนไม่สามารถจัดหลักสูตรท้องถิ่นได้ เพราะนักเรียนมุ่งเข้ามหาวิทยาลัย ทำให้การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยเป็นตัวกำหนดการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนไม่มีข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ความต้องการของชุมชนและผู้เรียนต่างกัน ครูขาดความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญในการจัดทำหลักสูตร และมีความเข้าใจผิดว่าเป็นการสร้างรายวิชาใหม่เพียงอย่างเดียว ครูไม่ปรับพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ไม่จัดทำแผนการสอน

กองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 6) ศึกษาวิจัย เรื่อง สัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรมัธยมศึกษา พบว่า ครูไม่ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อเตรียมการสอน ครูขาดการเตรียมการสอนและทำแผนการสอน

กองวิจัยทางการศึกษา (2541 : 25) สังเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ปัญหาการจัดการเรียนการสอน พบว่า เครื่องมือส่วนใหญ่เป็นประเภทแผนการสอน

บังอร พุ่มสะอาด (2541 : 93) ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้รูปแบบการนิเทศภายในที่เน้นการพัฒนาคัดขั้วข้อสอบ พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการใช้ออกสารคู่มือการนิเทศภายใน ในระดับมาก

กรมพลศึกษา (2535 : 93) ศึกษาวิจัยเรื่อง การเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การดำเนินการ ด้านวัสดุ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกทางพลศึกษา ตามหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนสอดคล้องกันในเรื่องประโยชน์ต่อจุดประสงค์วิชาพลศึกษา จุดประสงค์รายวิชา อยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

พวงเพชร ธนะแก้ว (2530 : 105) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการประเมินบุคลากรด้วยวิธีเก็บคะแนนสะสม พบว่า ผู้ประเมินซึ่งเป็นผู้บริหารและผู้บริหารประเมินซึ่งเป็นครู มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการประเมินบุคลากรเกี่ยวกับรูปแบบโดยทั่วไป อยู่ในระดับสูงเหมือนกัน

ยุทธศิลป์ สิงคณา (2534 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการกวดวิชาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามทรรศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนวิชาสามัญ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 พบว่า ผู้บริหารและครูมีทรรศนะโดยรวมและรายทรรศนะสอดคล้องกันทุกด้านว่ามีปัญหาบ้าง

ไลเบอร์แมน (Lieberman, 1965. อ้างถึงใน ฤกษ์ชัย คุณูปการ, 2539 : 27) ศึกษาทดลอง เรื่อง สถานภาพมีผลต่อการรับรู้และเจตคติของบุคคล พบว่า บทบาทและตำแหน่งมีผลต่อการเปลี่ยนเจตคติของพนักงานต่อนโยบายการบริหารของบริษัทแห่งหนึ่ง โดย ผู้วิจัยแบ่งพนักงานออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพนักงานที่ได้เลื่อนขึ้นเป็นหัวหน้า 2) กลุ่มพนักงานที่มีตำแหน่งใน สหภาพพนักงาน 3) กลุ่มพนักงานที่อยู่ในตำแหน่งเดิม หลังจากเปลี่ยนแปลงตำแหน่งพนักงานผ่านไปหนึ่งปี ผู้วิจัยกลับไปสำรวจเจตคติของพนักงานชุดเดิมอีกครั้งหนึ่ง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มพนักงานที่ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นหัวหน้างาน มีเจตคติที่ดีต่อนโยบายในการบริหารของบริษัทมากขึ้น และพึงพอใจระบบการให้ผลตอบแทนของบริษัทมากกว่ากลุ่มพนักงานอีกสองกลุ่ม และกลุ่มพนักงานที่มีตำแหน่งในสหภาพพนักงานมีเจตคติที่ดีต่อพนักงานของสหภาพมากขึ้น และพึงพอใจระบบอาวุโสมากกว่าระบบความรู้ความสามารถ สรุปได้ว่า เจตคติของแต่ละบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปตามบทบาทและสถานภาพหรือตำแหน่งของตนเอง